

هدایت نرم

تأملی در تنوع رشته‌های تحصیلی و آینده‌شغلی دانش‌آموزان

دکتر حسن مظاهری

نیست. از جمله این محورها عبارت‌اند از:

- مأموریت اصلی آموزش و پرورش زمینه‌سازی برای کسب مهارت‌های زندگی در دوران تحصیل و آینده دانش‌آموزان است؛ مهارت‌ها و شایستگی‌های عمومی و مشترک همچون تفکر، حقیقت‌جویی، حل مسئله، اخلاق و آداب ارتباطی. از جمله انحراف‌ها در این خصوص اینکه امروزه بسیاری از خانواده‌ها به‌نوعی اسیر آزمون سراسری (کنکور) هستند و مهارت‌های ذکرشده نادیده گرفته می‌شوند. همچنین کتاب‌های کمک‌آموزشی و کلاس‌های آزمون سراسری دغدغه دانش‌آموزان این دوره و خانواده‌های آن‌هاست.

- در تعلیم و تربیت مدرسه‌ای بایستی خواسته‌ها و علاقه‌های دانش‌آموزان، نیازها و اقتضات آینده جامعه در نظر گرفته شود.

- شناسایی استعدادها و دانش‌آموزان بهتر است از پایه‌های پایین‌تر مثلاً پایه هفتم آغاز شود و تصمیم‌گیری نهایی دانش‌آموزان برای انتخاب رشته در دوره دوم متوسطه (حداقل پایه دهم به بعد) اتفاق افتد.

- آشنایی با مشاغل و حرفه‌ها از دوره ابتدایی در برنامه‌های درسی دانش‌آموزان گنجانده شود تا بچه‌ها از همان دوران با این مشاغل آشنا شوند و استعداد خود را در زمینه‌های گوناگون بروز دهند.

- در حد امکان شاخه‌ها و رشته‌های تحصیلی در دوره دوم متوسطه (علوم تجربی، علوم انسانی و...) کاهش پیدا کند. پیشنهاد می‌شود که:

- تا پایه یازدهم رشته در نظر گرفته نشود و فقط درس‌های مشترک را بگذارند. درس‌ها از پایه یازدهم رشته ریاضی و تجربی مشترک باشند؛ علوم انسانی و معارف اسلامی مشترک باشند؛ و فنی و حرفه‌ای و کار دانش هم مشترک باشند و در پایه دوازدهم رشته‌ها از هم تفکیک شوند. چرا که به‌عنوان نمونه تفاوت درس‌های رشته ریاضی و تجربی تقریباً همان دو درس زیست‌شناسی و ریاضی است.

- انعطاف در درس‌ها و رشته‌ها بیشتر شود. از جمله اینکه دانش‌آموز در هر مرحله‌ای از تحصیل، امکان تغییر رشته داشته

ماهیت آموزش و پرورش و تربیت به‌گونه‌ای است که دائم در حال تغییر و تحول است. بر همین اساس لازم است سیاست‌مداران و برنامه‌ریزان کلان نظام تعلیم و تربیت به‌صورت مستمر نسبت به ارتقا و روزآمدسازی ساختار، فرایندها و اهداف تعلیم و تربیت تلاش کنند. در این تغییر و نوآوری بایستی ضمن توجه به خواسته‌ها و علاقه‌های دانش‌آموزان برای داشتن یک زندگی خوب و سعادتمند، نیازها و مطالبات جامعه را نیز با نگاه به تحولات جدید و آینده پیش روی نیز در نظر داشته باشند.

یکی از مسئله‌های اساسی در آموزش و پرورش که همواره به‌نوعی برای دانش‌آموزان سرنوشت‌ساز بوده و امروزه از نگاه بسیاری از صاحب‌نظران نیازمند تجدیدنظر و به‌روزرآوری است، تعدد شاخه‌ها و رشته‌های تحصیلی دوره دوم متوسطه و زمینه‌سازی برای طی مسیر رشدی دانش‌آموزان برای ادامه تحصیل در دانشگاه یا آماده‌شدن برای داشتن حرفه یا شغل است. این مهم در اسناد تحول بنیادین نیز با عنوان «ضرورت تغییر ساختار دوره‌های تحصیلی و بازآرایی دوره دوم متوسطه» بیان شده است. بر همین اساس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش این موضوع را در دستور کار قرار داده است. مشخص است که برای انجام این مهم بایستی از منابع گوناگونی از جمله بررسی و توجه به منویات اسناد تحول بنیادین، منابع خارجی و تجربه‌های دیگر کشورها، دیدگاه صاحب‌نظران، به‌ویژه وضعیت امروز دبیرستان‌ها و هنرستان‌ها، مسئله‌ها و چالش‌های موجود، و نیازها و دغدغه‌های دانش‌آموزان در این زمینه استفاده کرد.

یکی از برنامه‌های سازمان در این خصوص، هم‌اندیشی با تعدادی از مدیران دبیرستان‌ها و هنرستان‌ها بود. محور بحث برای آغاز این نشست‌ها «مأموریت و وظیفه دوره دوم متوسطه نسبت به دانش‌آموزان، چالش‌ها و دغدغه‌های موجود و همچنین بیم و امیدهای دانش‌آموزان در دوره تحصیلی دوم متوسطه» با تأکید بر نقش‌آفرینی هدایت تحصیلی بود. از آنجا که خانواده یک پای کار برای تربیت و تحصیل دانش‌آموزان به‌حساب می‌آید، در میان گذاشتن بخشی از محورهای این جلسه‌ها با اولیای محترم دانش‌آموزان خالی از لطف

باشد.

● امتحان‌های نهایی که در پایه‌های دهم، یازدهم و دوازدهم برگزار می‌شوند، به گونه‌ای باشند که همان هدف کاهش فشار روانی آزمون سراسری در اینجا هم اجرا و با کمترین نگرانی برای دانش‌آموزان در نظر گرفته شود.

● بچه‌های امروز نسلی متفاوت هستند. باید در برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها این بچه‌ها را شناخت و متناسب با آن‌ها برنامه‌ریزی کرد (نیازسنجی جدید).

● ساعت‌های اختصاص یافته به بعضی از درس‌ها برای ارائه کامل مطالب کافی نیست. برای مثال، زیست‌شناسی پایه دهم سه ساعت زمان دارد، در صورتی که محتوای آن بیشتر از این نیاز دارد.

● در اکثر مدرسه‌های دوره اول متوسطه (راهنمایی سابق) مشاور تحصیلی وجود ندارد. اکثر دفترهای مشاوره مدرسه‌ها تعطیل است.

● مشکل اصلی در دوره دوم متوسطه هدایت تحصیلی بی‌پایه و نادرست دانش‌آموزان در دوره اول متوسطه است (استعداد دانش‌آموزان در دوره اول متوسطه به خوبی تشخیص داده نمی‌شود). هدایت تحصیلی دانش‌آموزان براساس عدد کمی انجام می‌شود. پیشنهاد می‌شود هدایت تحصیلی و انتخاب رشته در سال‌های بالاتر انجام شود، چون هدایت تحصیلی در پایه نهم درست اتفاق نمی‌افتد و تغییر رشته بسیاری از دانش‌آموزان در دوره دوم متوسطه انجام می‌شود.

● تأثیر دادن سابقه تحصیلی در ورود به دانشگاه منطقی و درست است. ولی چون سؤال‌های امتحان‌های نهایی به نوعی مفهومی هستند، بهتر است شیوه تدریس معلمان و محتوای کتاب‌های درسی ارتقا یابند و متناسب شوند.

● تورم محتوایی و عنوان‌های فراوان کتاب‌ها در دوره دوم متوسطه وجود دارد. این‌ها را می‌توان تعدیل کرد.

● دیگر سازمان‌ها از جمله صداوسیما هم باید در زمینه هدایت تحصیلی، تبلیغات و... نقش خود را ایفا کنند.

● خیلی از مشکلات آموزش و پرورش ریشه در بیرون از آموزش و پرورش دارند. از جمله اینکه مافیای آموزش، مأموریت اصلی آموزش و پرورش را مختل کرده است و اختیار را از آموزش و پرورش گرفته است.

● بعضی دانش‌آموزان خود را آزار می‌دهند و مدیر فرصت پرداختن به این مشکلات را ندارد. نیاز به مشاوران خبره داریم. خانواده نیز در این مسئله بسیار مؤثر است، ولی همراهی ضعیفی دارد.

پیشنهادها

● به جای هفته مشاغل که تقریباً شعاری است، برنامه جدیدی تدارک دیده شود و برای آشنایی بیشتر دانش‌آموزان از پایه هفتم با مشاغل گوناگون، از سازمان‌های مرتبط (برای مثال، از دادگستری، پزشکی) بیابند و برای بچه‌ها صحبت کنند.

● بهتر است پایه آخر دبیرستان برای بچه‌ها تعیین تکلیف رشته‌ای شود. واحدهای درسی طوری طراحی شوند که دانش‌آموزان، دو پایه دهم و یازدهم در دوره دوم متوسطه را درس‌های عمومی بخوانند و سال آخر تعیین تکلیف رشته‌ای شوند و دیپلم آن رشته را بگیرند. ناآشنایی دانش‌آموزان با رشته‌ها بزرگ‌ترین معضل است، از جمله دلایل آن این است که انتخاب رشته از دبیرستان به دوره اول متوسطه (پایه نهم) منتقل شد.

بر این اساس ضروری است خانواده‌های دانش‌آموزان به ویژه در دوره دوم متوسطه و کنکوری‌ها، نقش آفرینی صحیحی در راهنمایی فرزند خود و توجه به علاقه‌ها، استعدادها و نظرهای آن‌ها در انتخاب رشته برای دبیرستان و دانشگاه داشته باشند. همچنین نه تنها خود فشار روانی و نگرانی نداشته باشند، بلکه آرامش‌دهنده به فرزند خود باشند.